

Подпомагане на доходите за земеделските стопани въз основа на новата ОСП в условията на висока инфлация, икономически и енергийни кризи

Като се има предвид всеобщо признатата полза от ценовата стабилност особено в условията на кризи с които сме принудени да се справяме през последната година, всички ние усещаме още по-силно нейната значимост и активно търсим най-добрите начини за постигането ѝ. Търсят се основно механизмите, чрез които поддържането на стабилни цени ще допринесе за постигането на по-общите икономически цели на Европейския съюз.

Ползите от ценовата стабилност, както и разходите, произтичащи от инфлацията, дефлацията и различните кризи, са тясно свързани с парите и тяхната функция.

„Трудна година за земеделците и производители на храни се очертава 2022 г. Към някои по-благоприятна, към други по-тежка, но със сигурност в следващите 12 месеца всички ще усетят натиска на инфлацията. От една страна ще има съпротива на веригите и потребителите за по-ниски цени, а от друга – всички ще бъдат притиснати от покачващите разходи.“¹

„Най-силен натиск от инфлацията ще усети преработвателния сектор, по-малко ще се разпредели върху фермерите. За да оцелеят, те ще трябва да разчитат на ефективност и субсидии“.

Вече все повече се говори и се определят последните две години като „странни“ и „интересни“. Това, което се влага в този смисъл, са безпрецедентните събития и цялата обстановка, свързана както с пандемията от КОВИД-19, от обществените мерките и ваксинацията – определена като „дума на годината“, така и заради положението на световната икономика. В добавка войната в Украйна съвсем нагнети и усложни обстановката в целия ЕС и света.

Световната икономика и земеделие: Цените на животинската продукция оставаха непроменени, но не и през 2022 г.

Докато през 2020 година, КОВИД-19 кризата нанесе удар върху потреблението (не толкова заради намалените доходи, но в по-голяма степен заради намалената икономическа и потребителска активност в условията на опасност от зараза); през 2021

¹ доц. д-р Божидар Иванов, за в. „Български фермер“

година световната икономика се възстанови в известна степен. Но това е съпътствано от почти повсеместна инфлация, която се засили особено много през 2022 г. със започването на войната в Украйна.

През 2022 г. икономическият растеж на България ще бъде около 3%, а инфлацията ще достигне двуцифрени стойности. Рисковете биха могли да влошат перспективите, поради по-силни странични ефекти от войната в Украйна, повторно засилване на заболяемостта от COVID-19, продължителни прекъсвания на веригите за доставки и по-бързо от очакваното затягане на глобалните финансови условия. Това се посочва в изявление, цитирано от БТА, на екипът на Международния валутен фонд (МВФ), който проведе редовната си мисия у нас в периода 5-15 април и беше ръководен от Жан-Франсоа Дофан.

Според МВФ фискалната политика трябва да продължи да предоставя адекватна здравна и икономическа подкрепа, да отговори на нуждите, произтичащи от войната, и да отчита неизвестността, като същевременно се стреми да избягва проинфлационен натиск.

Планът за възстановяване и устойчивост, подкрепен от европейски фондове, има решаваща роля в тези области. Подкрепяме съсредоточаването на усилия на властите върху подобряването на управлението и борбата с корупцията, заявиха от екипа на МВФ.

Българската икономика макар, че показва известна устойчивост, преминавайки през поредица от шокове те неминуемо и трайно ще се отразят на нейната икономика.

Войната в Украйна е като мощно земетресение, което ще разтърси цялата световна икономика, особено бедните страни, предупреди управляващият директор на Международния валутен фонд (МВФ) Кристилина Георгиева, цитирана от Bloomberg.

Кризата в Украйна ще доведе до по-бавен икономически растеж и ще ускори допълнително инфлацията в световен мащаб, коментира Георгиева по време на панел относно стратегията на международния кредитор за подкрепа на засегнатите от конфликта държави.

От МВФ подчертават, че войната в Украйна помрачи перспективите пред страната ни и значително увеличи несигурността. „Икономическите последици от войната ще се материализират предимно чрез по-високи цени на суровините, по-ниско търсене от страна на търговските партньори и въздействие на несигурността върху инвестициите, като едновременно с това трябва да се подкрепят и бежанците. Високата енергийна зависимост от Русия представлява сериозна уязвимост. От друга страна, финансовият сектор има много малка пряка експозиция към Русия или Украйна. Предвид бързото развитие на събитията, е трудно да се предвиди мащабът на въздействието на войната“, посочват още от МВФ.

Тази политика постига добър баланс между подкрепата за възстановяването предвид отрицателното въздействие на войната в Украйна и стремежа да не се подхранва инфлацията. Ще бъде необходимо да се приложи гъвкав подход при планираното преразглеждане на бюджета в средата на годината, тъй като могат да се появят нови

нужди и приоритети и да се материализират рисковете. Това може да наложи промяна на приоритетите и евентуално разхлабване на фискална позиция в по-голяма степен от планираното към момента, което ще позволи и ниското ниво на публичния дълг“, посочват още от МВФ.

Очаква се и сериозна продоволствена криза, тъй като един от сериозните проблеми е стимулираното покачване на цените на зърното, което изостря глобалния дисбаланс според Себастиан Хес, земеделски експерт от университета Хоенхайм, съобщава германският телевизионен оператор Sudwestrundfunk (SWR).

Бедните страни, които разчитат в голяма степен на внос, напрягат финансовите си усилия и резерви, за да купуват зърно, казва той в интервю за Deutsche Presse-Agentur, което крие рискове.

Според Хес е налице много тежка ситуация със зърното, придружена с много несигурност, визирайки надпреварата за натрупването на храни. В тази връзка, ученият предупреждава да не се създават ненужни хранителни запаси.

„Ще имаме много сериозни проблеми, които биха предизвикали особено големи трудности при крехките държави“, според Кристалина Георгиева. По думите ѝ светът е склонен да се съсредоточава върху „проблемите на първа страница, а не върху последствията от тези, които се намират на втора или трета страница“.

МВФ е длъжен „да наблюдава внимателно случващото се, така че да може да се предприемат превантивни действия, вместо да се реагира на проблема при много по-висока цена, когато възникне такъв“, категорична е Георгиева.

ЕС също предприема мерки за подобряване на тежката ситуация на страните-членки. Една от възможностите е подпомагането на земеделските стопани от новата ОСП.

Цел на подпомагането на земеделските производители

Европейският съюз предоставя подпомагане на доходите на земеделските стопани или т.нар. „директни плащания“ с цел да:

- осигури защита и да повиши рентабилността на земеделието;
- гарантира продоволствената сигурност в Европа;
- подпомогне земеделските стопани при производството на безопасни и здравословни храни на достъпни цени;
- компенсира земеделските стопани за предоставянето на обществени блага, за които обикновено не се заплаща на пазара, като например грижата за селските райони и околната среда.

Земеделските стопани обикновено получават подпомагане на доходите въз основа на размера на тяхното стопанство в хектари. Всички държави от ЕС трябва да предоставят основно плащане, плащане за устойчиви методи на отглеждане (екологизиране) и плащане за млади земеделски стопани. Тъй като държавите от ЕС са длъжни да осигуряват тези плащания, те често се наричат задължителни плащания.

Освен тях страните от ЕС могат да решат да предоставят други плащания, насочени към специфични сектори или видове селскостопански практики. Съществуват конкретни схеми, предназначени за подпомагане на малки и средни стопанства, млади земеделски стопани, земеделски стопани, които работят в райони с природни ограничения, и/или за сектори, изправени пред затруднения.

Новата ОСП: 2023—2027 г.

През юни 2021 г., след продължителни преговори между Европейския парламент, Съвета на ЕС и Европейската комисия, беше постигнато споразумение относно реформата на общата селскостопанска политика (ОСП). Новата ОСП ще започне да се изпълнява на 1 януари 2023 г.

В рамките на новата ОСП ще бъдат направени промени в съществуващата система за подпомагане на доходите, като ще бъдат взети мерки за гарантиране на по-справедливо разпределение на финансовото подпомагане за земеделските стопани и работниците в целия ЕС. До 2023 г. ще продължат да се прилагат настоящите мерки за подпомагане на доходите в съответствие с разпоредбите на преходния регламент за ОСП.

Предоставяне на подкрепа при спазване на правилата

ЕС обвързва по-голямата част от подпомагането на доходите на земеделските производители с два основни критерия:

- обработваните хектари, а не произвежданите количества. Земеделските стопани трябва да отговарят на търсенето на пазара, за да увеличат своята печалба. Чрез премахването на връзката между плащанията и произвежданите количества се избягва натрупването на „планини от храна“ като тези, пред които ЕС бе изправен в края на 70-те и 80-те години на XX век.
- опазването на околната среда, здравето на растенията и животните и хуманното отношение към животните, което допринася за устойчивостта на селското стопанство. Това се нарича кръстосано съответствие. Плащанията на земеделските стопани, които не спазват правилата на ЕС, могат да бъдат понижени или напълно преустановени.

Защо земеделските стопани се нуждаят от подпомагане?

Средните доходи в селското стопанство остават значително под средните доходи в останалите сектори на икономиката на ЕС.

Доход от стопанството на работник от семейството в сравнение с възнагражденията в икономиката като цяло

Селското стопанство е рискова, а често и скъпоструваща стопанска дейност. Селското стопанство зависи в по-голяма степен от времето и климата, отколкото много други сектори. Съществува времево разминаване между търсенето от страна на потребителите и способността на земеделските производители да увеличат предлагането, тъй като отглеждането на повече пшеница или производството на повече мляко се нуждаят от време и инвестиции.

Земеделските стопани в ЕС са под натиск поради нарастването на световната търговия с хранителни продукти и либерализацията на търговията. Развитието на световните пазари води до повишаване на конкуренцията, но също така създава нови възможности за европейската хранително-вкусова промишленост. Освен това глобализацията и колебанията в предлагането и търсенето доведоха до по-голяма нестабилност на цените на селскостопанските пазари през последните години, засилвайки допълнително притесненията на земеделските стопани.

Несигурността в селскостопанската дейност оправдава важната роля на публичния сектор за осигуряване на защита за доходите на земеделските стопани.

Подпомагането на доходите на практика

Земеделските стопани трябва да подават всяка година заявление за помощ, като декларираят всички земеделски парцели в своето стопанство.

Въпреки че правилата относно подпомагането на доходите се определят на равнище ЕС, за прилагането им по места отговарят отделните държави от ЕС. Националните органи отговарят за администрирането и контрола на подпомагането на доходите на земеделските стопани в своята страна (споделено управление).

По силата на правната уредба на ЕС всяка страна може да прояви до известна степен гъвкавост в начина, по който предоставя плащанията, за да бъдат отчетени националните условия за земеделие, които се различават много в рамките на Съюза. В съответствие с правилата на ЕС за прозрачност националните администрации трябва да публикуват списък на бенефициерите на плащания по ОСП.

Условия за подпомагане

За да получават подпомагане на доходите, земеделските производители трябва да отговарят на няколко условия за допустимост.

Като общо правило земеделските стопани трябва да отговарят на редица критерии:

- тяхното стопанство трябва да се намира в ЕС;
- трябва да са изпълнени минималните изисквания за подпомагане на доходите. Не се предоставя подпомагане на доходите за суми, по-малки от 100 до 500 евро (в зависимост от държавата от ЕС), и/или когато площта, отговаряща на условията за подпомагане, е по-малка от 0,3 до 5 хектара;
- да извършват земеделска дейност (производство, отглеждане или култивиране на селскостопански продукти и др. или поддържане на земята в добро земеделско състояние) на земеделската площ (обработваема земя, трайни насаждения и постоянно затревена площ), с която разполагат;
- да отговарят на определението за „активен земеделски стопанин“. Новата ОСП съдържа задължително, но гъвкаво определение за активен земеделски стопанин, което се отнася до минималните равнища на селскостопанска дейност, списъците с недопустими икономически дейности, земеделски стопани, които

извършват разнородна дейност или са заети на непълно работно време, и за намаляването на административната тежест;

- в страните от ЕС, които извършват основните плащания според система за правата за получаване на плащания, земеделските производители трябва да имат право на плащане, за да получат достъп до необвързано с производството подпомагане на доходите.

Равнище на наличното подпомагане

Подпомагане на доходите се предоставя на близо 6,3 милиона стопанства в целия ЕС и то често представлява важен дял от доходите от селскостопанска дейност. През последните 10 години подпомагането на доходите представлява средно почти половината от доходите на земеделските производители.

Равнището на подпомагане на доходите може да се различава значително между отделните стопанства, отделните страни или региони в ЕС.

ЕС използва механизъм, наречен „външно сближаване“, чиято цел е постепенното адаптиране на плащанията за подпомагане на доходите на хектар във всяка страна, като съответно бъдат повишени или намалени, за да се доближат до средното за ЕС равнище.

Понастоящем това означава, че в държавите от ЕС, в които средното плащане е под 90 % от средното за Съюза, то се увеличава с една трета от разликата между сегашния размер на плащането в тези страни и 90 % от средната стойност за ЕС. В държавите, в които средното плащане е по-високо от средното за ЕС, сумите се коригират надолу.

В рамките на новата ОСП, която ще започне да се изпълнява през януари 2023 г., бюджетът на държавите от ЕС, в които средното плащане е под 90 % от средната стойност за Съюза, ще се увеличи с до половината от разликата между сегашния размер на плащането и 90 % от средната стойност за ЕС. Плащанията ще бъдат най-малко 200 евро/хектар през 2022 г. и ще нараснат до 215 евро/хектар през 2027 г.

Правно основание

Следните правила важат за подпомагането от ЕС на доходите в селското стопанство:

- правила относно подпомагането на доходите на земеделските стопани (Регламент (ЕС) № 1307/2013, Делегиран регламент (ЕС) № 639/2014, Регламент за изпълнение (ЕС) № 641/2014)
- правила относно управлението, финансирането и мониторинга на общата селскостопанска политика (Регламент (ЕС) № 1306/2013, Делегиран регламент (ЕС) № 640/2014, Регламент за изпълнение (ЕС) № 809/2014)

Предвиждане на доходите от стопанствата

Заради инфлацията от близо 2% общият доход на стопанствата се предвижда да намалява с 1,2% на година през следващото десетилетие

Въпреки по-високите цени на енергията, които ще се отразят върху разходите за торове и фуражи, земеделските стопанства в ЕС ще увеличават, макар и по-малко, доходите си на годишна работна единица до 2031 г. Продължаващият отлив на работна ръка от сектора се очаква леко да се забави, поради структурни промени на ниво ЕС. Очаква се делът на по-младите мениджъри на ферми да се увеличи, както и възможностите за развитие на нови умения за повече производство, като същевременно се смекчават въздействията върху околната среда.

Това са само част от обобщените прогнози на доклад за селскостопанските перспективи на Европейския съюз за 2021-31 г., публикуван от Европейската комисия.

Според него общата стойност на селскостопанската продукция в ЕС ще нараства по-плавно отпреди - с 0,7% годишно, в сравнение с 2% през 2011-2021 г.

Авторите приемат, че към 2022-23 г. цените на зърнените култури се връщат към нивата отпреди скока през 2021 г., стойността на растителните продукти (15% от селскостопанската продукция на ЕС през 2021 г.). След това се очаква постепенно да се възстанови до 2031 г. – с 1,3% годишно. За десетилетието: 2021-2031 г. стойността на растителните продукти може да намалява с 0,4% годишно, въпреки нарастващите количества и цени на маслодайните култури. Това е обръщане на тенденцията: през 2011-2021 г. стойността на растителните продукти нараства с 1,8% годишно.

Стойността на животинските продукти (36% от селскостопанската продукция през 2021 г.) нараства с 2% годишно през 2011-2021 г. Това увеличение ще се забави до 0,6% годишно през прогнозния период. То се дължи главно на нарастващите количества и цени на млякото, яйцата и домашните птици.

Разходите за енергия и торове ще представляват 20% от общите разходи

Разходите за енергия и торове бяха 18% от междинните разходи през 2017 г., както знаем тези разходи са силно свързани с цените на суровия петрол и природния газ, които са се увеличили рязко през 2021 г. Следователно, въпреки очакваното по-нататъшно повишаване на ефективността при използването на торове, тези разходи би могло да се увеличат най-много: с 2,7% годишно през прогнозния период (спрямо 1,6% през 2011-2021 г.).

Доходи от земеделския труд

Така до 2031 г. се очаква те да представляват 22% от всички разходи. Поради намалението на обработваемите площи и на стадата, увеличението на другите разходи (семена, фуражи, продукти за растителна защита, ветеринарни разходи и др.) трябва да остане ограничено, посочва анализът. Като цяло се очаква увеличението на междинните разходи да се забави - от 1,8% годишно през 2011-2021 г. до 0,7% годишно през 2021-2031 г.

Доходите от стопанството при постоянни цени на работник, трябва да останат стабилни.

Нетната добавена стойност плюс субсидии минус данъци е равно на доходи от ферма. Очаква се последните да нарастват с 0,7% на година между 2021 и 2031 г., като се

забавя от 2,1% в периода 2011-2021 г. Този растеж трябва да се дължи главно на увеличаване на производствената стойност.

За разлика от представените досега резултати (по текущи цени), резултати при постоянни цени от 2010 г. са коригирани спрямо инфлацията. Между 2021 и 2031 г. относително високата инфлация от (+1,9% на година) е очакван. Общият приход на фермата по постоянни цени за 2010 г. се очаква да намалява с 1,2% годишно по време на прогнозата.

На ниво сектор изтичането на работна сила трябва да компенсира този спад. Доходът от фермата по постоянни цени на работник се очаква да остане почти стабилен. Средно би трябвало да нарастват с 0,1% годишно между 2021 и 2031 г. (средно до 2,7% през 2011-2021 г.).

Селскостопанският труд – измерен в годишни работни единици (ГРЕ) – се предвижда да намалява с -1,3% годишно през 2021-2031 г., като се забавя намалението му в сравнение с намалението от 1,9% през 2011-2021 г.

Очаква се страните от ЕС (особено Полша и Румъния) да имат най-силен отлив на селскостопанска работна сила, както в относително, така и в абсолютно изражение. Това се дължи на продължаващата концентрация на ферми (т.е. появата на по-малко, но по-големи ферми) и повече механизация.

Като цяло ще са необходими нови набори от умения, за да се произвеждат повече от по-малко работници и по-малко въздействие върху околната среда и инструменти, които са по-сложни.

Броят на стопанства, управлявани от по-млади фермери незначително ще се увеличат

Според авторите се очаква значителна тенденция на поколенческа приемственост.

Броят на стопанствата, управлявани от земеделски производители на възраст до 44 години нарасна с 3 200 годишно между 2005 и 2016 г. Очаква се тази тенденция да продължи и през прогнозния период, който представлява възможност за адаптиране на обучението на фермерите към новите предизвикателства. В същото време броят на стопанствата, управлявани от земеделските производители на възраст над 45 години намаляват с 245 000 годишно.

Делът на стопанствата, управлявани от жени, се е увеличил леко между 2005 и 2016 г., от 25% на 29%. Те обаче през последните години намаляват с 1,6% или с 52 000 на година.

Броят на стопанствата, управлявани от мъже, намаляват още по-бързо с 2,2% или 190 000 годишно.

В доклада се предвижда повишаването на здравната осведоменост да увеличи консумацията на плодове и зеленчуци, докато промяната в начина на живот и новите предпочитанията ще продължават да се отразяват на лозаро-винарския сектор.

Източници на информация:

https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_bg

https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/whypricestability_bg.pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32004R0138>

<https://www.bgfermer.bg/Article/10571027>

https://www.bgfermer.bg/Article/11573560?utm_source=projectagora&utm_medium=content_discovery

https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/AgrEAA_2020_MEWSF17.pdf

<https://www.iae-bg.com/>

<https://www.investor.bg/ikonomika-i-politika/332/a/mvf-prez-2022-g-ikonomicheskiiat-rastej-na-bylgariia-shte-byde-okolo-3-350341/>

<https://www.nvestor.bg/evropa/334/a/mvf-voinata-v-ukraina-shte-udari-globalnata-ikonomika-kato-silno-zemetresenie-348371/>

Проект „Подкрепа на предприемачеството в областта на вътрешната преработка на качествени селскостопански продукти в областите Еврос, Хасково, Смолян и Кърджали“ (QUALFARM), е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от национални фондове на страните, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014–2020.

Съдържанието на този материал е изцяло отговорност на Сдружение „Съюз за възстановяване и развитие“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява възгледите на Европейския съюз, участващите страни, Управляващия орган и Съвместния секретариат.